

3049

د.ا.

1

۱۵۲

هزاره

www.ketab.ir

سورسنامہ	سوری، ولی، ۱۳۵۳-
عنوان و نام پدیدآور:	نظام بانکداری در فقه اسلامی/ ولی سوری؛ سرویراستار حسین قاسم حمزہ.
موضوعات نشر:	قم: معارف معنوی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۱۵۲ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک:	۱۰۰۰۰ ریال: ۶-۱۵-۶۰۷۳-۶۰۰-۶۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	بانک و بانکداری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع:	Banks and banking -- Religious aspects -- Islam
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۶ س ۹ ن ۲۲/۶/۲۳۰ BP
رده‌بندی دیویی:	۴۹۷/۴۸۲۰
شماره کتابشناسی ملی:	۴۹۶۳۷۴۳

نظام بانکداری در فقه اسلامی

ولی سوری

www.ketab.ir

نظام بانکداری در فقه اسلامی

نویسنده: ولی سرری
سر ویراستار: حسین اسم حمزه
صفحه پرداز: مسیح خسروی
ناشر: معارف معنوی

چاپ: زلال کوثر ○ نوبت چاپ: اول ○ تاریخ چاپ: پاییز ۱۳۹۶
شمارگان: ۵۰۰ قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰-۶۰۷۳-۱۵-۶

ناشر: قم، خیابان دور شهر، نبش کوچه ۳، پلاک ۸۱
تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۰۷۳۵، همراه: ۰۹۱۲۲۵۳۲۸۱۷

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
فصل اوّل: کلیات	۱۵
تاریخچه بانکداری اسلامی	۱۵
مفاهیم	۱۸
تعریف بانک از نظر لغوی	۱۸
تعریف بانک در معنای اصطلاحی	۲۰
تعریف بانکداری اسلامی	۲۱
سپرده	۲۲
۱. سپرده جاری	۲۳
۲. سپرده پس انداز	۲۴
۳. سپرده های سرمایه گذاری مدت دار	۲۵
قرض	۲۸
ریا	۳۰

- ۳۰..... تعریف لغوی ربا
- ۳۱..... ۱. زیاد شدن
- ۳۱..... ۲. رشد و نمود کردن
- ۳۱..... تعریف اصطلاحی ربا
- ۳۳..... فصل دوم: نظام بانکداری و مقتضیات جامعه
- ۳۳..... ضرورت و اهداف بانکداری اسلامی
- ۳۳..... استلال و رشد اقتصادی
- ۳۵..... عدالت اقتصادی
- ۳۶..... الف) رفع فقر
- ۳۷..... ب) تعدیل ثروت
- ۳۸..... ایجاد اشتغال و ثبات قیمت ها
- ۴۰..... نظام بانکداری در اسلام
- ۴۰..... مشروعیت بانکداری اسلامی از منظر فقها
- ۴۱..... نظر شهید صدر
- ۴۳..... نظر استاد مطهری
- ۴۴..... نظر شهید بهشتی
- ۴۶..... نظر امام خمینی (ره)
- ۴۷..... نظر آیت الله خامنه ای
- ۴۸..... نظر آیت الله مکارم شیرازی
- ۵۰..... قرض الحسنه و جایگاه آن در فقه اسلامی
- ۵۰..... تعریف قرض الحسنه
- ۵۱..... اهمیت و جایگاه قرض الحسنه در فقه اسلامی

۵۴	نقش قرض الحسنه در زندگی اجتماعی و سیاسی مردم
۵۴	الف) ایجاد روح تعاون و همکاری در مردم
۵۴	ب) مشارکت در تولید
۵۵	ج) کاهش فقر و روح تکاثر در جامعه
۵۷	الف) در مشارکت مردم در اداره جامعه
۵۷	ب) کمک مردم به دولت سلامی
۵۸	قرض الحسنه در بانک‌های جمهوری اسلامی
۶۱	انواع قرض الحسنه
۶۱	سپرده قرض الحسنه جاری
۶۲	سپرده قرض الحسنه پس انداز
۶۳	تأثیر تورم در قرض الحسنه
۶۴	طرح معادله عام

فصل سوم: چالش‌های پیش‌رو، موانع و محذورات بانکداری در فقه

۶۷	اسلامی
۶۷	بخش اول: نگاهی بر چالش‌های فراروی
۶۷	ربوی بودن عملیات بانکی
۶۷	تعریف ربا
۶۸	ربای معاملی
۷۰	ربای قرضی
۷۱	حرمت ربا در آیات و روایات
۷۴	الف) قرآن
۷۸	ربا در روایات

- ۸۰..... جریان ربا در نظام بانکداری
- ۸۱..... دلایل بطلان وام ربوی
- ۸۳..... بهره وام‌های دولتی
- ۸۴..... نظرات فقها درباره ربا در نظام بانکداری
- ۸۴..... ۱. نظر امام خمینی (ره) درباره ربا
- ۸۶..... نظر آیت الله خامنه‌ای
- ۸۸..... نظر آیت الله مکارم شیرازی
- ۹۰..... نظرات شورای محترم نگهبان
- ۹۴..... نظر مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۹۷..... عقود اسلامی در نظام بانکداری و جایگاه آن از منظر فقه اسلامی
- ۹۷..... الف) جعاله در نظام بانکداری
- ۹۷..... تعریف جعاله در لغت و اصطلاح
- ۹۷..... جعاله در اصطلاح فقه
- ۹۸..... جعاله بانکی
- ۹۹..... ویژگی‌های جعاله
- ۱۰۰..... ۳. دلایل اعتبار جعاله در نظام بانکداری اسلامی
- ۱۰۰..... الف) قرآن
- ۱۰۳..... ب) سنت
- ۱۰۵..... ج) اجماع
- ۱۰۶..... د) دلیلی عقلی
- ۱۰۷..... ۴. انعقاد جعاله بانکی و شرایط آن
- ۱۰۷..... الف) ایجاب و قبول

ب) اهلیت طرفین در جعالة.....	۱۰۸
ح) جعل در انعقاد جعالة بانكی.....	۱۰۹
ب- مضاربه در نظام بانكدارى اسلامى.....	۱۱۰
معنى لغوى مضاربه.....	۱۱۰
معنى اصطلاحى مضاربه.....	۱۱۱
مضاربه از منظر فقه و فقها.....	۱۱۲
حقیقت مضاربه.....	۱۱۳
شروط و احكام مضاربه.....	۱۱۴
قانون مضاربه در نظام بانكی جمهوری اسلامى ایران و نقد آن.....	۱۱۹
نگرشى اجمالى به قانون مضاربه و نقد آن.....	۱۲۱
مشاركت مدنى در نظام بانكدارى اسلامى.....	۱۲۳
شرکت در آیات و روایات.....	۱۲۴
مشاركت مدنى از نظر قانون.....	۱۲۴
ویژگی ها.....	۱۲۶
وجوه تمایز شرکت مدنى و شرکت تجارى.....	۱۲۸
دستورالعمل اجرائى مشاركت مدنى.....	۱۲۹
فروش اقساطى.....	۱۳۱
ویژگی ها.....	۱۳۳
فروش اقساطى مواد اولیه.....	۱۳۴
لوازم یدكى و ابزار كار.....	۱۳۴
ضوابط خرید.....	۱۳۵
ضوابط فروش.....	۱۳۶

۱۳۹..... دستور العمل اجرایی فروش اقساطی مسکن

۱۴۳..... نتیجه

۱۴۹..... کتابنامه

۱۴۹..... الف - کتب:

۱۵۱..... ب - نشریه ها:

مقدمه

بانکداری اسلامی و انطباق قوانین بانکی با آموزه‌های شرعی یکی از مباحث رایج و مطرح در حوزه بانکداری و عملیات پولی است که نه تنها در کشور ایران اسلامی توجه صاحب نظران و دانش‌آنان فن را معطوف خود ساخته؛ در بیرون از مرزهای ایران نیز از دید صاحب نظران و کارشناسان حوزه اقتصاد هم مستور نمانده و چالش‌های عدیده‌ای را فراوانی عملیات بانکی گشوده است.

موقعیت ممتاز جمهوری اسلامی ایران به دلیل برخورداری از حاکمیت دینی و زعامت فقیهی جامع الشرایط اهمیت این مسأله را در چندان ساخته و متخصصان را بر آن داشت پس از پیروزی انقلاب اسلامی پس از بحث و بررسی‌های فراوان نظام‌نامه عملیات بانکی کشور را در سال ۱۳۶۲ به تصویب شورای نگهبان رسانده و جهت اجرای موقت به دستگاه‌های ذیربط و عامل ابلاغ نمایند تا پس از طی دوره آزمایش ضمن احصاء مشکلات و چالش‌های فراوانی، به تدوین نظام‌نامه‌ای جامع در خصوص عملیات بانکی و توزیع عادلانه درآمدها راه را برای برقراری عدالت اقتصادی هموار سازند.

شورای نگهبان به عنوان عالی‌ترین نهاد نظارتی که می‌بایست با جدیت و اهتمام فراوان به این امر توجه می‌نمود. پس از طی دوره گذر و آزمایشی، تا کنون اقدام بایسته و شایسته‌ای در این خصوص انجام نداده است؛ آنچه در این میان مهم جلوه می‌نماید آلوده بودن قوانین فعلی به سیستم ربوی و یا حداقل شائبه ربوی بودن برخی از خدمات بانکی است که به عنوان یک دغدغه جدی و چالش اساسی در حوزه بانکداری، توجه دلسوزان را معطوف خود ساخته است.

پژوهش حاضر با عنوان بانکداری در فقه اسلامی بر آن بود تا با نگرش عمیق و بررسی عالمانه موضوع میزان انطباق عملیات بانکی کشور ایران را با آموزه‌های شرعی و فقهی سنجیده و با کاوشی در واژه «بانکداری اسلامی»، خاستگاه و میزان اهتمام به آن را مورد عنایت قرار دهد.

از آنجایی که این مقوله امروز یکی از چالشهای جدی در حوزه عملیات بانکی و نظام اقتصادی کشور بود و شائبه آلوده بودن نظام بانکی به سیستم ربوی منسوخ گذشته و از همه مهمتر شرع مقدس دغدغه جدی دلسوزان بود بر آن شدیم با تتبع در آثار فقهی و حقوقی و رجوع به آراء صاحبان رأی و اندیشه یافته‌های خود را در قالب این پژوهش عرضه داریم.

متأسفانه قلت منابع موجود که به طور مختصر از زوایای فقهی موضوع بانکداری مورد بحث قرار داده باشد. نبود قوانین صریح و گویا مگر در حد چند ماده، از معضلات اساسی دیگر در انجام تحقیق بود؛ مضاف بر آن سامحه کاری و عدم ارائه نظر صریح و مستدل با استناد به آرای صاحب نظران، محل عنوان به ظاهر اسلامی برای فرار از ربا و انشاء دستور العمل‌های یکسویه داخلی و عدم انطباق و تأیید آنها با آموزه‌های شرعی در کنار ناآشنایی کارمندان بانکها به مباحث شرعی در جهت تنظیم عقود و رویکرد اسلامی بخشیدن به

آنها از دیگر مشکلاتی بود که در نوشته هایی که به طور جسته و گریخته به آن پرداخته بودند، از دیگر مشکلات نگارش بود.

با همه این اوصاف با استفاده از منابع موجود و رجوع به احکام فقهی که صرفاً در حد چندین مسأله و یا مصاحبه از علما بوده نوشتار حاضر را در سه فصل تنظیم نموده و تقدیم می‌داریم؛ در فصل اول با عنوان کلیات، ابتدا تاریخچه و مفهوم، بانکداری را مورد بررسی قرار داده و بانکداری را از نظر اندیشمندان اسلامی شرح دادیم. سپس با بخشی از خدمات بانکی در قالب سپرده، حساب جاری و پس انداز و... تبیین نموده و مفهوم ربا را شرح دادیم.

در فصل دوم که با عنوان، نظام بانکداری و مقتضیات جامعه تنظیم شده است، در بخش اول ضرورت و اهداف بانکداری در بخش دوم نظام بانکداری در اسلام را با تکیه بر مشروعیت بانکداری از منظر فقها و تعریف قرض الحسنه و جایگاه آن در فقه اسلامی مورد تأکید قرار دادیم.

در فصل سوم که با عنوان چالش‌های پیش رو، موانع و محذورات بانکداری در فقه اسلامی تنظیم شده است، در بخش اول با بررسی چالش‌های فراروی نظرات فقها و شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام را در خصوص ربوی بودن عملیات بانکی یادآور شدیم. در بخش دوم برخی از عقود اسلامی در نظام بانکداری و جایگاه آن از منظر فقه اسلامی را تبیین نموده و مفاهیمی چون جعاله، مضاربه، مشارکت مدنی، فروش اقساطی و قوانین مربوط به آنها را شرح دهیم. در خاتمه ضمن نتیجه‌گیری از مباحثات فهرست منابع و مآخذ استفاده شده در پژوهش را ذکر کردیم.

شایان ذکر است اگرچه این موضوع به علت نو بودن و فقدان آثار و منابع کافی جهت پژوهش عمیق بایاری اساتید راهنما و مشاور به شکل حاضر تهیه شده است، بی‌نیاز از نقص و ایراد نیست و نیازمند رهنمود صاحب نظران در

این عرصه است؛ از این رو انتظار می‌رود با ارائه رهنمودهای ارزنده و پیشنهاد‌های سازنده کاستی‌ها را به دیده عفو نگریسته و حقیر را در تکمیل و ارائه اثری ارزشمند یاری نمایند.

و من الله التوفیق

سوری - ۱۲ بهمن ۱۳۸۵

www.ketab.ir